

Stanisław Tokarski

**ANNA MROZEK-DUMANOWSKA, *RELIGIA A GLOBALIZACJA*,
[WYDAWNICTWO NAUKOWE ASKON, WARSZAWA 2014, 292 s.]**

Monografia jest całościową prezentacją i koherentną interpretacją roli religii w procesach najnowszych przemian, określonych cezurą kilku ostatnich dekad wkraczających w okres trzeciego millennium. W wymiarze przestrzennym jest to analiza w makroskali szczegółowo ilustrowana w perspektywie globalnej, eksponująca rozwój komunikacji multimedialnej w tradycyjnej sferze obrzędów, rytuałów i wierzeń, do niedawna omijających ekspresję wirtualną. W aspekcie kulturowym autorka skupia się na więziach budowanych w uwarunkowaniach religii globalnych, określając renesans wiary w kontekstach religii uniwersalistycznych, w planie głównym eksponując spektakularną ekspansję mistycyzmu w sferze polityczno-społecznej. Taka analiza warta jest publikacji choćby ze względu na skalę wyzwania, jakim się stała kwestia religijna w ruchach społecznych najnowszych czasów, głównie w krajach pozaeuropejskich.

Tematem takiej refleksji jest odnowa rytuałów religijnych, obrzędów magicznych, wartości wiary i liturgii lokalnych wspólnot budujących mistyczne fundamenty w nowych usytuowaniach w poszukiwaniu etnicznych i narodowych tożsamości w kontekstach przemian globalnych. Skupiono się na omówieniu nowych aspektów ekspresji religijnej, eksponując sfery cyberprzestrzeni, gdzie umiejscowiono również powiązaną z mistycyzmem komunikację multimedialną. Taka interpretacja dowartościowuje niezwykle omawianą pozycję charakteryzującą się w wymiarze opisowym spójnością siatki kategorialnej, dojrzałym zestawem definicyjnym określającym pole badawcze, doбором priorytetów i celów pracy. Po-

święcono temu rozdział pierwszy, następne rezerwując dla opracowania przemian wielkich religii świata w kontekstach globalizacji i badania nowych technologii w wymiarze religijnego odrodzenia.

Poczynając od przeglądu religii w rozdziale drugim, autorka interpretuje rolę wielkich religii świata w uwarunkowaniach globalizacji. Wyróżnia hinduizm, buddyzm, judaizm, islam i chrześcijaństwo, pokonując fundamentalną w takiej analizie barierę dekontekstualizacyjną, a więc analizę porównawczą pozakontekstową. Należy tu zwrócić uwagę na koherencję transkrypcji przestrzeganą w wysokim stopniu, ale, jak zwykle w takich pracach, nie do końca. Można to jeszcze dopracować. Dotyczy to uściśleń pojęciowych opozycji, takich jak Indus-Hindus, sikh-Sikh, dharm (buddyjska i hinduska). W podrozdziale o hinduizmie jest podwójny błąd rzeczowy: Ramajana nie jest najdłuższym poematem religijnym, nawet w Indiach, a Bhagawadgita nie stanowi części Ramajany, ale wywodzi się z Mahabharaty, będąc w kolejnych stuleciach częścią autonomiczną. Pomocą w tym względzie utwierdzającą może być praca zbiorowa *Wielkie księgi ludzkości*, podejmująca kwestię zapisów, przemian i translacji liturgicznych Pism świata. Nie ma jej w bibliografii omawianej pracy (Warszawa 2013, Wyd. UKSW, red. Anna Czajka). Zastanawia też prawidłowa zresztą definicja hinduizmu jako sposobu życia, świetnie eksponowana w pracy Wilhelma Halbfassa, *Indie i Europa*, którą warto w książce Anny Mrozek wyeksponować. Jednakże taka interpretacja wielkiej religii Indii rodzi dylemat. Analiza pozwoliłaby bowiem wkroczyć na tereny hinduskiego mistycyzmu politycznego, określonego w formie radykalnej hinduttva, czego w pracy nie wyeksponowano wyraźnie, choć ostatnie wybory w Indiach stanowią ku temu dobrą okazję. Z drugiej strony nie ma w wykazie religii i w ich omówieniach konfucjanizmu, choć do takiej definicji bardzo pasuje, nie wspominając o ilościowych i przestrzennych uwarunkowaniach, które go w tej pracy sytuują. Pisze o tym we wspomnianej książce Anny Czajki, Krzysztof Gawlikowski w rozdziale „Różne formy konfucjanizmu”.

Abstrahując od owych uwag, w gruncie rzeczy peryferyjnych i drugorzędnych wobec wątku wiodącego omawianej monografii, należy podkreślić jej podstawowe zalety. To księga wchodząca w gęszcz rozważań o dobrze pojętej wielokulturowości, której siła ekspansji przeczy powierzchownej ekonomizacji globalizmu. Wyjaśnia także związki religijnych buntów i religijnych radykalizmów z technologiczną rewolucją, będącą znakiem czasów współczesnych. W tym sposobie widzenia zyskuje głębsze rozumienie fenomen Arabskich Wiosen, Ukraińskich Majdanów, aksamitnych, tulipanowych, różowych, pomarańczowych rewolucji, ściśle związanych z Internetem, komputerami i łącznością komórkową. Przemiana mentalności i pożar świadomości, co sugeruje Anna Mrozek, ma swoje usytuowania w łączności religijnych tożsamości z wymiarem wirtualnym i aktywizacją cyberkultury. To właśnie ilustrowane jest w kolejnych rozdziałach o mistycznych patriotyzmach, fundamentalizmach, internetowych religiach. Z tego względu praca jest wydarzeniem na polskim rynku wydawniczym.